

Ευρωπαϊοι Οικονομολόγοι για την Εναλλακτική Οικονομική Πολιτική στην Ευρώπη

– EuroMemo Group –

Η επιδείνωση της κρίσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ανάγκη για θεμελιώδεις αλλαγές

– Υπόμνημα 2013 –

Στη μνήμη του Tadeusz Kowalik (1925-2012), διακεκριμένου Πολωνού πολιτικού επιστήμονα και ακούραστου υποστηρικτή του κοινωνικού κράτους και των δημοκρατικών δικαιωμάτων των εργαζομένων και των οικογενειών τους

Περίληψη

Εισαγωγή

Η κρίση που ξεκίνησε το 2007 και επιδεινώθηκε δραματικά το 2008 έφερε στην επιφάνεια βαθιές ρωγμές στην αρχιτεκτονική της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης. Οι σκληρές πολιτικές λιτότητας που επιβλήθηκαν αρχικά στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και έπειτα σε χώρες της περιφέρειας της ευρωζώνης, αρχίζουν πλέον να εφαρμόζονται και σε χώρες του σκληρού πυρήνα της Ευρώπης. Η κρίση αναδεικνύει τη βαθιά αντιδημοκρατική δομή της ΕΕ, καθώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποκτά ακόμα μεγαλύτερη εξουσία στον έλεγχο των εθνικών προϋπολογισμών, χωρίς ιδιαίτερη επίβλεψη από την πλευρά του Ευρωκοινοβουλίου. Ταυτόχρονα, η θέση των χωρών του Βορρά, και ιδιαίτερα της Γερμανίας, ενισχύεται σε σχέση με τις χώρες της περιφέρειας. Ωστόσο, η γερμανική οικονομία, η οποία στηρίχθηκε στη μισθολογική στασιμότητα και τα εμπορικά πλεονάσματα, δεν μπορεί να αποτελέσει πρότυπο για την ΕΕ. Εν όψει της παγκόσμιας κλιμακτικής αλλαγής, η στάση της ΕΕ στην συνδιάσκεψη του Ρίο+20 τον Ιούλιο του 2012 συνέβαλλε στην αποτυχία επίτευξης οποιασδήποτε σημαντικής απόφασης.

1. Οικονομική και Χρηματοπιστωτική πολιτική

Η οικονομική επέκταση της ΕΕ σταμάτησε το 2012 με το συνολικό προϊόν να υπολείπεται αυτό του 2008. Η ύφεση έπληξε ολόκληρη την περιφέρεια της ευρωζώνης και η παραγωγή μειώθηκε κατά 3% επιπλέον στην Πορτογαλία και 6% στην Ελλάδα στη διάρκεια του έτους. Οι περισσότερες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης σημείωσαν μικρή άνοδο, αλλά και εκεί η παραγωγή βρίσκεται σε επίπεδα χαμηλότερα από την περίοδο προ κρίσης, με εξαίρεση την Πολωνία και τη Σλοβακία. Οι χώρες του σκληρού πυρήνα της ευρωζώνης είχαν μια μετριοπαθή ανάπτυξη, ενώ ακόμα και η Γερμανία, όπου ο ρυθμός ανάπτυξης το 2010 και το 2011 ήταν σχετικά ισχυρός, επηρεάστηκε λόγω των προγραμματικών λιτότητας που επιβλήθηκαν στους εμπορικούς της εταίρους στην Ευρώπη.

Στις αρχές του 2012, 25 κράτη μέλη υιοθέτησαν -κυρίως λόγω της επιμονής της Γερμανίας- το λεγόμενο Δημοσιονομικό Σύμφωνο, μια νομική διάταξη που περιορίζει το δημοσιονομικό έλλειμμα κάθε χώρας στο 0.5% του ΑΕΠ εμποδίζοντας στην ουσία τα κράτη μέλη να ασκήσουν επεκτατική δημοσιονομική πολιτική στο μέλλον. Ταυτόχρονα, λόγω του ότι η αλληλοσυσχέτιση της τραπεζικής κρίσης και της κρίσης χρέους τις οδηγούσε σε περαιτέρω επιδείνωση, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) εφάρμοσε την Μακροπρόθεσμη Πολιτική Αναχρηματοδότησης. Στην ουσία παρείχε στις εμπορικές τράπεζες τριετή δάνεια συνολικής αξίας 1 τρις ευρώ με επιτόκιο 1% για την περίοδο Δεκεμβρίου 2011-Φεβρουαρίου 2012. Παρ' όλα αυτά ο τραπεζικός δανεισμός των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων μειώθηκε οριακά κατά το 2012. Με την επέκταση της κερδοσκοπίας εναντίον των ισπανικών και των ιταλικών ομολόγων στα μέσα του 2012, η ΕΚΤ ανακοίνωσε το πρόγραμμα των Άμεσων Συναλλαγματικών Συναλλαγών. Το πρόγραμμα αυτό προβλέπει απεριόριστη παρέμβαση από την πλευρά των Κεντρικών Τραπεζών για τη στήριξη των ομολόγων στη δευτερογενή αγορά, υπό τον όρο ότι οι χώρες θα δεχτούν να εφαρμόσουν τη δέσμη πολιτικών που προβλέπει το ταμείο διάσωσης της ΕΕ, ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας. Παρότι η ΕΚΤ δεν έχει ενεργήσει ακόμα πέραν της ανακοίνωσης, ακόμα και αυτή εξασφάλισε μια επισφαλή οικονομική σταθερότητα στο δεύτερο μισό του έτους.

Εκτιμήσεις για τη συνολική επίπτωση των διάφορων χρηματοοικονομικών κανόνων που επιβλήθηκαν στην ευρωζώνη προβλέπουν ότι μεταξύ 2013 και 2016 το ευρωπαϊκό ΑΕΠ ενδέχεται να μειωθεί μέχρι και 3,5%, το ΑΕΠ της Ιταλίας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας από 5-8%, της Ελλάδας και της Ιρλανδίας περίπου 10%. Η Σύνοδος Κορυφής του Ιουλίου του 2012 πρότεινε την δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης με κοινή επίβλεψη των ευρωπαϊκών τραπεζών από την ΕΚΤ, κοινή εγγύηση των καταθέσεων και κοινή αρχή διαμεσολάβησης. Αλλά με 6.000 τράπεζες, ποιες από αυ-

τές θα επιβλέπονται απευθείας από την ΕΚΤ παραμένει ασαφές, ενώ κάποιες χώρες του Βορρά έχουν δηλώσει απροθυμία να υιοθετήσουν κοινή εγγύηση καταθέσεων και διαμεσολαβητική αρχή. Αντί για λιτότητα, η δημοσιονομική πολιτική πρέπει να επικεντρωθεί στην μείωση της ανεργίας. Οι δημόσιες δαπάνες πρέπει να προωθούν κοινωνικά και περιβαλλοντικά επιθυμητά επενδυτικά προγράμματα. Ένα ευρωπαϊκό νόμισμα χρειάζεται πανευρωπαϊκή οικονομική πολιτική με δαπάνες κοντά στο 10% έτσι ώστε να αντισταθμίζονται οι υφέσεις και να διασφαλίζεται η αποτελεσματική αναδιανομή των πόρων ανάμεσα στις πλουσιότερες και τις φτωχότερες περιοχές. Η περιφερειακή και η βιομηχανική πολιτική πρέπει να ενισχυθούν. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η οποία έχει το δικαίωμα να εκδόσει ευρωμόλογα, πρέπει να διευκολύνει την υλοποίηση ενός μεγάλου προγράμματος επενδύσεων, ειδικά στις χώρες της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης που έχουν πληγεί περισσότερο. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι μεγάλες ανισορροπίες στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, οι πλεονασμετικές χώρες πρέπει να αυξήσουν την ζήτηση. Η πολιτική απασχόλησης πρέπει να ενισχύει τις εξειδικευμένες και καλά πληρωμένες θέσεις εργασίας δεδομένου ότι ο ανταγωνισμός με όρους χαμηλού μισθολογικού κόστους θα αποβαίνει πάντα υπέρ άλλων οικονομικών περιόχων. Ο μέσος χρόνος εργασίας πρέπει να μειωθεί στις 30 ώρες την εβδομάδα, και για να μειωθεί η ανεργία και για να προωθηθεί ένα κοινωνικό μοντέλο στο οποίο οι ζωές των ανθρώπων δεν θα επικαθορίζονται από την μισθωτή εργασία.

Η υπερδιόγκωση του χρηματοπιστωτικού τομέα πρέπει να αντιστραφεί ριζικά. Οι εμπορικές και οι επενδυτικές δραστηριότητες των τραπεζών πρέπει να διαχωριστούν, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να ενισχυθούν οι δημόσιες και συνεταιριστικές τράπεζες που θα χρηματοδοτούν βιώσιμα επενδυτικά προγράμματα. Οι επενδυτικές τράπεζες και τα ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια πρέπει να περιοριστούν σημαντικά. Όλα τα αξιόγραφα πρέπει να διακινούνται σε εγκεκριμένες δημόσιες πλατφόρμες, τα νέα επενδυτικά εργαλεία πρέπει να ελέγχονται αυστηρά, ενώ χρειάζεται και ένας δημόσιος ευρωπαϊκός οίκος αξιολόγησης. Όλες οι χρηματοοικονομικές συναλλαγές πρέπει να υπόκεινται σε φορολόγηση. Η ΕΚΤ πρέπει να τεθεί υπό αποτελεσματικό δημοκρατικό έλεγχο, ενώ ο βασικός της στόχος πρέπει να είναι η διασφάλιση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας μέσω της δημιουργίας ενός αξιόπιστου αντικυκλικού πανευρωπαϊκού συστήματος σταθερότητας.

2. Η διακυβέρνηση στην ΕΕ

Με αφορμή την αντιμετώπιση της κρίσης δημόσιου χρέους, έχει εισαχθεί μια μεγάλη γκάμα αλλαγών στην διακυβέρνηση της ΕΕ: νέα νομοθεσία (όπως το «σιξ-πακ», το οποίο εισάγει αυστηρότερους κανόνες σε σχέση με το Σύμφωνο Σταθερότητας), νέες Συνθήκες και διακυβερνητικές συμφωνίες (όπως η Συνθήκη για τον Συντονισμό και την Διακυβέρνηση, η οποία προβλέπει πιο σφιχτά όρια για τους προϋπολογισμούς των κρατών μελών), και νέες διαδικασίες (όπως το «Ευρωπαϊκό Εξάμηνο», που ενισχύει τις εξουσίες επίβλεψης των μακροοικονομικών πολιτικών και των προγραμμάτων μεταρρυθμίσεων των κρατών μελών από την πλευρά της Επιτροπής και του Συμβουλίου. Το κοινό στοιχείο των αλλαγών αυτών είναι να υποβάλλουν τις ασθενέστερες οικονομικά χώρες σε ένα σύστημα κηδεμονίας με αδιάκοπη πίεση για περικοπές δαπανών, εκφυλισμό των εργατικών δικαιωμάτων και ιδιωτικοποίηση της δημόσιας περιουσίας. Για τα κράτη μέλη που έχουν πάρει πακέτα «διάσωσης» οι έλεγχοι και οι περιορισμοί είναι ακόμα πιο πιεστικοί και αντιστοιχούν, στην περίπτωση της Ελλάδας, σε ένα καθεστώς οιωνεί αποικιοκρατίας. Η αναπόφευκτη συνέπεια όλων αυτών είναι να εντείνεται η ευρεία πλέον κρίση νομιμοποίησης της ΕΕ. Το δημοκρατικό έλλειμμα διευρύνεται όταν σημαντικές αποφάσεις προστατεύονται από την όποια κοινωνική πίεση, όταν οι μεγάλες επιχειρήσεις υποδεικνύουν την πολιτική της ΕΕ και το περιεχόμενο της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, όταν η ισχυρή ΕΚΤ λαμβάνει κρίσιμες αποφάσεις για τις οποίες δεν υπάρχει καμιά δημοκρατική λογοδοσία και όταν τα εθνικά κοινωνικά μοντέλα απορρυθμίζονται και διαλύονται στο όνομα της ενιαίας αγοράς ή της δημοσιονομικής προσαρμογής.

Παρότι υπάρχουν λεπτομερείς προτάσεις που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την αλλαγή των υφιστάμενων διαδικασιών διακυβέρνησης, θα ήταν μάταιες χωρίς μια συνολική μεταστροφή της κατεύθυνσης της ευρωπαϊκής πολιτικής με προτεραιότητα στην αξιοπρεπή εργασία και την κοινωνική δικαιοσύνη. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η κρίση νομιμοποίησης της ΕΕ είναι πλέον τόσο σοβαρή που πιθανές αλλαγές στο ισχύον καθεστώς σε εθνικό επίπεδο μπορεί να αντιμετωπίζονται πλέον νομιμοποιημένες.

3. Αναδιαμόρφωση της κοινωνικής ατζέντας

Οι πολιτικές λιτότητας καταστρέφουν και τις ζωές εκατομμυρίων ευρωπαίων, κυρίως στις χώρες τις Νότιας και Ανατολικής περιφέρειας της Ευρώπης. Το επίδημο ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ το 2012 ήταν 10,6%, αλλά στην Ισπανία και την Ελλάδα ήταν 25%. Επιπλέον, ενώ το ποσοστό της ανεργίας των νέων στην ΕΕ ήταν 22,7% στην Ισπανία και την Ελλάδα ξεπέρασε το 50%. Αντί να αντιμετωπίζουν το ζήτημα της υστέρησης εσόδων, οι πολιτικές λιτότητας επικεντρώνονται στις περικοπές δαπανών με αποτέλεσμα την αναβολή ή ακύρωση προγραμμάτων υποδομής, καθώς και μειώσεις των δαπανών για υγεία, παιδεία, κοινωνικές παροχές και επιδόματα. Η απασχόληση στον δημόσιο τομέα έχει μειωθεί σημαντικά σε πολλές χώρες και, λόγω της ύφεσης, το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκονται στο όριο της φτώχειας έχει αυξηθεί σημαντικά. Τα φτωχότερα στρώματα είναι αυτά που χτυπήθηκαν περισσότερο, αλλά η μεσαία τάξη έχει επηρεαστεί αρκετά σε όλες σχεδόν τις χώρες που είναι αντιμέτωπες με την κρίση.

Ιστορικά, η κοινωνική πολιτική στην Ευρώπη ασκήθηκε μέσω της διαχείρισης ή της απομάκρυνσης της αγοράς από το πεδίο της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών, μέσω της δωρεάν παροχής υπηρεσιών υγείας και ορισμένου επιπέδου εκπαίδευσης. Πλέον, η αποεμπορευματοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών αντιστρέφεται με την χορήγηση επιδομάτων και την επιβολή αντιμισθιών για τη χρήση υπηρεσιών υγείας και παιδείας. Ταυτόχρονα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιχειρηματολογεί υπέρ της ευελιξίας των αγορών εργασίας, αλλά η στασιμότητα των μισθών, οι περικοπές στις συντάξεις και η αύξηση των ορίων συνταξιοδότησης, σε συνδυασμό με την χαλάρωση των περιορισμών στις απολύσεις και τα όρια των επιδομάτων ανεργίας συνθέτουν ένα σκληρό περαιτέρω αποδυνάμωσης του περίφημου ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου.

Η αποτυχία της ΕΕ και των ηγετικών κρατών μελών της να πετύχουν ουσιαστική εναρμόνιση της άμεσης φορολογίας ευνόησε την άνθιση του φορολογικού ανταγωνισμού, καθώς η κάθε χώρα πρόσφερε ευνοϊκούς όρους σε υφιστάμενους ή υποψήφιους επενδυτές και αποκάλυψε τα τρωτά σημεία των χωρών με χαμηλή φορολογία. Όλα τα κράτη πρέπει να δεσμευτούν στην αρχή της προοδευτικής φορολόγησης και σχετική εναρμόνιση των φορολογικών κλιμακίων. Οι φορολογικοί συντελεστές των επιχειρήσεων πρέπει να προσεγγίσουν το ίδιο επίπεδο ώστε να αποφευχθεί η μεταφορά κερδών και όλα τα κράτη μέλη πρέπει να δεσμευτούν για την τήρηση της διαφάνειας και την ανταλλαγή πληροφοριών για τα εισοδήματα. Η δυνατότητα φοροαποφυγής στην Ευρώπη και οι φορολογικοί παράδεισοι πρέπει να καταργηθούν και η φορολογία του πλούτου να μεγαλώσει. Η μεταπήδηση από την άμεση στην άδικη έμμεση φορολογία πρέπει να αντιστραφεί και η καταστροφική δυναμική του φορολογικού ανταγωνισμού να σταματήσει.

4. Στρατηγική ανάπτυξης για την Ευρωπαϊκή περιφέρεια

Η διαίρεση της Ευρώπης σε κέντρο και περιφέρεια προϋπήρχε της διαδικασίας ολοκλήρωσης. Ωστόσο, ο νεοφιλελεύθερος σχεδιασμός του σχεδίου ολοκλήρωσης αύξησε το χάσμα. Στις μεσογειακές χώρες – Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία – η ένταξη στην Ε.Ε. ακολουθήθηκε από μερική αποβιομηχάνιση, καθώς οι χώρες αυτές παραιτήθηκαν της κυριαρχίας τους επί της βιομηχανικής πολιτικής, ενώ με την ένταξή τους στην ευρωζώνη, οι χώρες αυτές έχασαν το τελευταίο προστατευτικό εργαλείο για την εγχώρια βιομηχανία τους: τη δυνατότητα υποτίμησης του νομίσματος τους. Επιπλέον, η άσκηση αποπληθωριστικής πολιτικής στη Γερμανία, όπως και σε άλλες χώρες της Β. Ευρώ-

πης, έθεσαν τις βιομηχανίες τους κάτω από πρόσθετη πίεση. Ως αποτέλεσμα, το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών των εν λόγω χωρών σημείωσε έντονη αύξηση.

Στις Βαλτικές και τις νοτιοανατολικές ευρωπαϊκές χώρες, το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο – μέσω της ταχείας διόγκωσης των δανείων, τα οποία ήταν κυρίως αποτιμημένα σε ξένο νόμισμα – ήταν το κύριο στήριγμα της διαδικασίας μεγέθυνσης. Η πολιτική των υπερτιμημένων συναλλαγματικών ισοτιμιών διευκόλυνε τις τεράστιες κεφαλαιακές εισροές, οι οποίες τροφοδότησαν την αγορά ακινήτων και τη ραγδαία αύξηση των εισαγωγών. Ωστόσο, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες αποδείχθηκαν επιζήμιες για τη βιομηχανική ανάπτυξη. Το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών ήταν ακόμα μεγαλύτερο σε σχέση με τις μεσογειακές χώρες. Στη Λετονία και τη Βουλγαρία, ξεπέρασε το 20% του Α.Ε.Π. πριν από την κρίση.

Αντιθέτως, στις χώρες του Βίσεγκραντ (Τσεχία, Ουγγαρία, Πολωνία και Σλοβακία) όπως και στη Σλοβενία, οι βιομηχανικοί τομείς που ήταν στενά συνδεδεμένοι με τις γερμανικές εξαγωγικές βιομηχανίες, παρείχαν ένα δεύτερο στήριγμα για το μοντέλο μεγέθυνσης. Επομένως, ήταν λιγότερο ευάλωτες απέναντι στην κρίση (με την εξαίρεση της Ουγγαρίας).

Οι μεσογειακές, βαλτικές και νοτιοανατολικές χώρες της Ευρώπης, επηρεάστηκαν από την κρίση του 2008 καθώς οι φθίνουσες κεφαλαιακές ροές και η φυγή κεφαλαίων χτύπησαν την καρδιά του μοντέλου ανάπτυξής τους. Η Ουγγαρία, η Λετονία και η Ρουμανία ήταν οι πρώτες χώρες που υπέβαλαν αίτηση για προγράμματα διάσωσης από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και την Ε.Ε.. Τα προγράμματα αυτά στόχευαν κυρίως στη σταθεροποίηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, που ήταν βασική προτεραιότητα για τις δυτικοευρωπαϊκές τράπεζες, οι οποίες είχαν έντονη δραστηριότητα σε αυτές τις χώρες. Οι πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν, ως αποτέλεσμα, επέτειναν τη συνεχιζόμενη ύφεση, ιδιαίτερα στη Λετονία. Οι μεσογειακές χώρες της ευρωζώνης άρχισαν να αντιμετωπίζουν το βάρος της μείωσης των κεφαλαιακών εισροών, τη φυγή κεφαλαίου και τις κερδοσκοπικές επιθέσεις το 2010, με πρώτη την Ελλάδα.

Η αντίδραση στη δραματική κατάσταση της Ελλάδας από τις χώρες του πυρήνα της ευρωζώνης ήταν πολύ αργή, ενώ επικεντρώθηκε σε αυστηρά προγράμματα λιτότητας για την μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Στην πράξη, τα προγράμματα Δ.Ν.Τ./Ε.Ε. επέτρεψαν στις δυτικοευρωπαϊκές τράπεζες να απεμπλακούν από τις Μεσογειακές χώρες, αλλά δεν διευθέτησαν τα προβλήματα της αποβιομηχάνισης. Οι μεσογειακές χώρες της ευρωζώνης – Ελλάδα, Πορτογαλία και Ισπανία – και οι χώρες της Βαλτικής και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, βρίσκονται ως εκ τούτου σε ένα αναπτυξιακό αδιέξοδο. Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης επηρεάστηκαν έντονα από μία μεγάλη μείωση των εξαγωγών στα τέλη του 2008 και τις αρχές του 2009, ενώ η ανάκαμψή τους ήταν συνάρτηση εν μέρει της ανάκαμψης των γερμανικών εξαγωγών. Το 2012, οι γερμανικές εξαγωγικές προοπτικές μειώθηκαν λόγω της εκτεταμένης πολιτικής λιτότητας στην Ευρώπη και της επιβράδυνσης της ανάπτυξης σε χώρες όπως η Κίνα.

Η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε. επικεντρώνεται στην ανάπτυξη υποδομών και όχι στην οικοδόμηση παραγωγικών δομών και την δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου. Το νέο Πολυετές Χρηματοδοτικό Πλαίσιο της Ε.Ε. για την περίοδο 2014-2020 πρόκειται να μειώσει τις δαπάνες για την πολιτική συνοχής κατά περίπου 5% και να τις αναδιανείμει υπέρ των πλουσιότερων χωρών σε βάρος των φτωχότερων. Η ομάδα γνωστή ως «Φίλοι καλύτερης πολιτικής δαπανών» (Αυστρία, Γερμανία, Φινλανδία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία και Σουηδία) ζητούν την καθιέρωση «μακροοικονομικών προϋποθέσεων» ως όρο για την απόδοση πόρων στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής, πρόταση που κερδίζει έδαφος.

Η μείωση των ελλειμμάτων του ισοζυγίου πληρωμών των περιφερειακών χωρών της Ε.Ε. δεν επιτεύχθηκε μέσω της υποκατάστασης των εισαγωγών ή της σταθερής αύξησης των εξαγωγών, αλλά πρωτίστως με την συγκράτηση της εγχώριας ζήτησης μέσω της εφαρμογής ακραίας πολιτικής λιτό-

τητας με καταστροφικές, κοινωνικές συνέπειες. Οι ηγέτες της Ε.Ε. διακηρύσσουν ότι οι λεγόμενες 'διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις' που επιβάλλουν τα προγράμματα των ΕΕ/ΔΝΤ, περιλαμβανομένης της ιδιωτικοποίησης των δημοσίων περιουσιακών στοιχείων και της απορρύθμισης της αγοράς εργασίας, θα αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα και τις προοπτικές ανάπτυξης μακροπρόθεσμα. Από τα προγράμματα αυτά απουσιάζει η ενεργή βιομηχανική πολιτική. Επί πλέον, η Ε.Ε. δεν αντιμετωπίζει σοβαρά το θέμα των πλεονασμάτων του ισοζυγίου πληρωμών της Γερμανίας, Ολλανδίας, Αυστρίας και των Σκανδιναβικών χωρών ως αποτέλεσμα της νέο-μερκαντιστικής πολιτικής τους.

Το δημόσιο χρέος είναι μη βιώσιμο στην περίπτωση της Ελλάδας, καθώς και άλλων χωρών της περιφέρειας είναι μη βιώσιμο. Στηρίζουμε το αίτημα για τον λογιστικό έλεγχο του χρέους, προκειμένου να εξετασθεί κατά πόσο τα επί μέρους στοιχεία του είναι νόμιμα και πρέπει να εξυπηρετούνται ή όχι. Ο ρόλος της Ε.Κ.Τ. ώστε να καταστεί ο δανειστής της ύστατης καταφυγής στην αγορά κρατικών ομολόγων πρέπει να διευρυνθεί και να μην έχει σχέση με την εφαρμογή προγραμμάτων λιτότητας. Ο Κοινοτικός προϋπολογισμός, που σήμερα αντιστοιχεί σε λιγότερο από το 1% του ΑΕΠ, πρέπει να αυξηθεί στο 10%, προκειμένου να διασφαλιστεί η μακροοικονομική σταθερότητα της Ε.Ε., καθώς και για την χρηματοδότηση ενός μεγάλου επενδυτικού και αναπτυξιακού προγράμματος στην νότια και ανατολική περιφέρεια της Ε.Ε.

Απαιτείται η εφαρμογή μέτρων βιομηχανικής και περιφερειακής πολιτικής για την προώθηση της ανάπτυξης στις χώρες της περιφέρειας, δεδομένου ότι η ανάπτυξη δεν είναι το αποτέλεσμα της λειτουργίας της αγοράς μόνο. Η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε., που εφαρμόζεται μέσω του Ταμείου Συνοχής και του Περιφερειακού Ταμείου ενισχύει κυρίως τις μητροπολιτικές περιοχές, αλλά η στήριξη των φτωχότερων περιοχών είναι απαραίτητη για την αύξηση της απασχόλησης και της παραγωγής. Η έμφαση της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε. στο περιφερειακό και αστικό επίπεδο, υποβιβάζει το εθνικό επίπεδο, το οποίο είναι συχνά πολύ πιο κατάλληλο για την ενίσχυση της διαδικασίας ανάπτυξης.

Η πλήρης αξιοποίηση των πόρων προϋποθέτει τη δημοκρατική συμμετοχή και όχι τον ελιτίστικο σχεδιασμό. Ειδικότερα, η προσέγγιση «έξυπνη εξειδίκευση», που προτείνει η Ε.Ε. για την πολιτική συνοχής της περιόδου 2014-2020, σύμφωνα με την οποία κάθε περιοχή καλείται να ηγηθεί ενός τομέα, δεν μπορεί να εφαρμοστεί, δεδομένου ότι δεν υπάρχουν αρκετά προϊόντα αυτής της κατηγορίας και ότι η υπερ-εξειδίκευση είναι επικίνδυνη. Επί πλέον, παρά το γεγονός ότι οι εμπορικές ανταλλαγές μεταξύ περιοχών και χωρών με τρίτους είναι σημαντική, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην προώθηση οικολογικά περισσότερο βιώσιμων παραγωγικών προτύπων για την καλύτερη ενεργοποίηση των τοπικών πόρων, όπως συμβαίνει με πολλά τρόφιμα ή με την παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας. Η οικονομική πολιτική της Ε.Ε. σχετικά με τη διαπίστωση ύπαρξης οικονομικών ανισορροπιών εφαρμόζεται αποκλειστικά σε σχέση με τα ελλειμματικά κράτη μέλη. Για την επίτευξη καλύτερης οικονομικής ισορροπίας όμως πρέπει να εφαρμόζεται και έναντι των πλεονασματικών κρατών, που οφείλουν να διευρύνουν την εγχώρια ζήτηση ώστε να αυξήσουν τις εισαγωγές τους.

5. Η κρίση της παγκόσμιας διακυβέρνησης

Δύο συντριπτικές αποτυχίες χαρακτηρίζουν την παγκόσμια διακυβέρνηση το 2012. Πρώτον, δεν έχει επιτευχθεί καμία πρόοδος σχετικά με την μεταρρύθμιση του χρηματοπιστωτικού συστήματος ή του μακροοικονομικού συντονισμού. Η συνεχιζόμενη κρίση της ζώνης του ευρώ αποτελεί απειλή για την παγκόσμια οικονομία που επιβραδύνεται. Παρά τις πολλές διακηρύξεις σχετικά με την ανάγκη αντιμετώπισης των παγκόσμιων προκλήσεων, τα βαθύτερα αίτια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης – τεράστια ανισορροπία μεταξύ των ισοζυγίων πληρωμών, εισοδηματική ανισότητα και ανισοκατανομή πλούτου και απορρυθμισμένες και ευμετάβλητες χρηματοπιστωτικές αγορές – δεν έχουν αντιμετωπιστεί. Οι παγκόσμιες ανισορροπίες παραμένουν σε μη βιώσιμο επίπεδο. Η εφαρμογή νέων ρυθμιστικών διατάξεων για το χρηματοπιστωτικό σύστημα υστερεί σε σχέση με τις

διακηρύξεις προθέσεων. Το πρόβλημα των οργανισμών που κρίνονται πολύ μεγάλοι για να επιτραπεί η κατάρρευσή τους δεν έχει επιλυθεί και οι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί διαρκώς μεγεθύνονται και συγκεντροποιούνται. Δραστηριότητες υψηλού κινδύνου συνεχίζουν να μεταβιβάζονται, ίσως και σε μεγαλύτερη κλίμακα, προς το μη ρυθμισμένο σκιάδεσ τραπεζικό σύστημα.

Δεύτερον, η περιβαλλοντική διάσταση της παγκόσμιας διακυβέρνησης συνδυάζει καταστάσεις ακραίου και αυξανόμενου κατεπείγοντος – π.χ. κλιματική αλλαγή και καταστροφή της βιοποικιλότητας – με μειωμένη δυνατότητα δράσης. Η συνάντηση κορυφής του Ρίο+20 το 2012 φάνηκε ανίκανη να αναβαθμίσει την παγκόσμια πολιτική για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η περιβαλλοντική διακυβέρνηση περιθωριοποιήθηκε, καθώς δεν λαμβάνονται παρά κατακερματισμένα και ανεπαρκή μέτρα στο πεδίο της προστασίας της φύσης, παρά τις διακηρύξεις για το αντίθετο.

Σήμερα, δεν υπάρχει ένας παγκόσμιος θεσμός ή σύνολο θεσμών που να ασκεί εποπτεία και έλεγχο στους διεθνείς και συστημικούς κινδύνους, όπως είναι οι παγκόσμιες ανισορροπίες των τρεχουσών συναλλαγών, οι φούσκες των χρηματιστηριακών τίτλων, οι υπερβολικές συναλλαγματικές διακυμάνσεις, οι μεγάλες διακυμάνσεις των κεφαλαιακών ροών, τα επίπεδα διεθνών αποθεματικών ή ο βλαπτικός διεθνής φορολογικός ανταγωνισμός και η φοροδιαφυγή. Οι θεσμοί που υποτίθεται πως περιλαμβάνουν μέρος αυτών των καθηκόντων – το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Ομάδα των 20 (G20), το Φόρουμ Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, η Διεθνής Τράπεζα Διακανονισμών, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΑΣΑ) – στην πράξη δεν είναι πια αποτελεσματικοί για να τους φέρουν σε πέρας. Στο πεδίο της παγκόσμιας περιβαλλοντικής διακυβέρνησης, η επίσημη πολιτική της ΕΕ μοιάζει να έχει υποχωρήσει από την έναρξη της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης και, στο βαθμό που ακόμα υφίσταται, είναι αξιοθρήνητα ανεπαρκής.

Η μεταρρύθμιση του συστήματος παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης πρέπει να στηριχθεί στις έννοιες της δικαιοσύνης και της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και πρέπει να υλοποιηθεί με τρόπο αντιπροσωπευτικό και διαφανή. Αντί για την αυτό-διοριζόμενη Ομάδα χωρών G20, πρέπει να τεθούν αντικειμενικά και ρητά κριτήρια για την καθιέρωση ενός «Παγκόσμιου Οικονομικού Συμβουλίου», όπως πρότεινε η σχετική επιτροπή του ΟΗΕ υπό τον Joseph Stiglitz. Το ΔΝΤ πρέπει να υποστεί ουσιαστικές αλλαγές στη διοικητική, εξουσιοδοτική και πολιτική σύστασή του. Εάν υπάρχει η πολιτική βούληση, είναι εφικτή η ύπαρξη περισσότερης διαφάνειας σε ζητήματα φορολόγησης. Δεδομένου ότι ο ΟΗΕ είναι σήμερα ο πλέον αντιπροσωπευτικός συντονιστικός οργανισμός, η ΕΕ και τα άλλα μέλη του ΟΟΣΑ πρέπει να μεταφέρουν τους πόρους και την εξουσιοδοτήσή τους από τον ΟΟΣΑ προς ένα υψηλού επιπέδου φορολογικό ίδρυμα του ΟΗΕ και να του παρέχουν την κατάλληλη τεχνογνωσία και δύναμη να καταπολεμήσει αποτελεσματικά την φοροδιαφυγή και να μειώσει τον φορολογικό ανταγωνισμό.